

Misal hruacki Šimuna Kožičića Benje; transliteracija i komentari Blanka Ceković, Ivana Eterović, Tanja Kuštović i Mateo Žagar; urednik Mateo Žagar; izdavači: Nacionalna i sveučilišna knjižnica i Sveučilišna knjižnica Rijeka, Zagreb, 2016.

Misal hruacki Šimuna Kožičića Benje je kao bogato opremljeno izdanje svjetlo dana ugledao 2016. godine u Zagrebu u nakladi od 120 primjeraka. Transliteraciju i komentare uradili su Blanka Ceković, Ivana Eterović, Tanja Kuštović i Mateo Žagar. Nakladnici su zagrebačka Nacionalna i sveučilišna knjižnica te riječka Sveučilišna knjižnica. Glavni urednik je Mateo Žagar, a recenzenti su akademici Anica Nazor i Stjepan Damjanović.

Izdanje se sastoji od dviju knjiga – atraktivnog i vrlo vrijednog zasebnog faksimilnog izdanja *Misala hruackog*, tiskanog na uglatoj glagoljici 1531. godine u Rijeci, prema primjerku koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom RIIA⁸-8 te knjige koja na 721 stranici donosi latiničku transliteraciju izvornog glagoljskog teksta i usporedbu prema drugim glagoljskim tiskanim misalima XV. i XVI. stoljeća.

U Uvodnom slovu druge knjige objašnjava se izdanje koje stoji pred čitateljem, spominje se kako je Kožičićev izvornik tiskan 1531. godine u Rijeci, opisuje se život i djelovanje Zadrana Šimuna Kožičića Benje, koji je kao biskup modruški prisustvovao zasjedanju Petog lateranskog koncila i koji je pozivao na pomoć Zapada hrvatskim krajevima u obrani od Turaka te kao tiskar u Rijeci u vlastitoj kući otisnuo šest knjiga: *Oficij rimski* (1530.), *Misal hruacki* (1531.), *Knjižice krsta* (1531.), *Knjižice od žitija rimskih arhijerejev i cesarov* (1531.), *Od bitija redovničkoga knjižice* (1531.) te *Psaltir* (bez otisnute godine tiskanja).

Spominje se i podosta rukopisnog materijala koji je Kožičić iz sebe ostavio, ali ništa od toga nije sačuvano. Nakon što je riječka tiskara pod nepoznatim okolnostima prestala s radom, Kožičić se 1532. povukao u Zadar gdje je i preminuo 1536. godine, a sahranjen je u crkvi svetog Jerolima na otoku Ugljanu.

Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća povećalo se zanimanje domaćih i stranih filologa za Kožičićevo djelo potaknuto novim mogućnostima objavljivanjima faksimilnih izdanja. Tako je navedeno kako je 1976. godine pretisnut *Psaltir* s transkripcijom, zatim je 1984. izdan pretisak *Knjižica krsta*, također s transkripcijom, a priredila ga je akademkinja Anica Nazor. Nakon njih izdane su *Knjižice od žitija rimskih arhijerejev i cesarov* u većem formatu i opsegu, a transkripciju je priredila te predgovor i uvod napisala Anica Nazor, kao i kod posljednje Kožičićeve objavljene knjige, malene (12 folija u formatu osmine) *Od bitija redovničkoga knjižice*.

U ovoj knjizi predstavljeni su rezultati projekatskog zadatka transliteracije i jezičnog opisa Kožičićeva *Misala hruackog*. Voditelj projekatskog zadatka bio je prof. dr. sc. Mateo Žagar, a surađivale su doc. dr. sc. Tanja Kuštović, dr. sc. Ivana Eterović te prof. Branka Eterović.

Istaknuta je važnost rada za istraživanje hrvatske glagoljaške baštine ponajprije u tekstološkom, jezičnom, paleografskom / tipografskom vidu, ali i usmjeravanju fokusa na spektar zadaća koje je cjelokupna glagoljaška tradicija imala u ranom novovjekovlju u odnosu između već afirmiranih književnih jezika utemeljenih na govorenim / „narodnim“ jezicima i liturgijskog jezika.

Primjerak prema kojemu je objavljeno faksimilno izdanje jedan je od sveukupno petnaest do danas sačuvanih. Sastoji se od 8 neobrojenih i 248 obrojčenih listova. Objašnjen je način označivanja stranica, opisuje se tisak, koji je dvobojan; većina inicijalnih slova kupljenih u Veneciji je latinična i dopunjena ljudskim likovima, majuskulna slova na početku poglavlja isključivo su u crvenoj boji i često su latinička, a kad su glagoljička, često slijede oblike starih obloglagoljičkih slova. Uvrštena su i tri drvoreza: prikaz svetog Jeronima na naslovnoj stranici, prikaz Navještenja i Raspeća, a na posljednjoj stranici otisnut je porodični grb biskupa Kožičića Benje.

Na samom kraju uvodnog slova autori zahvaljuju osobama i institucijama koje su pomogle da ovo raskošno izdanje ugleda svjetlo dana. Cijeli uvodni dio preveden je i na engleski jezik.

Najveći dio knjige sastoji se od transliteracije *Misala hruackoga*, nakon čega slijedi Napomena priređivača. U njoj je objašnjeno kritičko izdanje *Misala* koje uz latiničku transliteraciju čitavog misala sadrži i popis jezičnih razlika nastalog usporedbom svih riječi iz biblijskih tekstova prema ostalim hrvatskoglagoljskim tiskanim misalima XV. i XVI. stoljeća: prvotisku *Misalu po zakonu rimskoga dvora* (Pt) iz 1483., *Senjskom misalu* (Sm) iz 1494. te *Misalu Pavla Modrušanina* (Mo) iz 1528.

Objašnjena su načela transliteracije, gdje se vodilo načelom „znak za znak“, a nastojalo se prenijeti i različite znakove koji se u tekstu javljaju (npr. križ). Kraćene riječi su uvijek razrješavane, a ispušteni dijelovi stavljani su u oble zagrade. Nakon latiničnog prijepisa, a prije kritičkog aparata, određuje se biblijsko čitanje o kojemu je riječ te mjesto na kojemu se ono može pronaći u paralelnim misalima. U kritičkom aparatu popisane su razlike između Kožičićeva i ostala tri misala u natuknicama riječ po riječ, a natuknica može sadržavati i više riječi. Neke razlike između misala nisu se bilježile (primjerice, razlike u pisanju poluglasa štapićem ili apostrofom te u njegovu bilježenju na kraju riječi). Ne navode se razlike grafičke naravi pri pisanju grafema *šta* ni razlike u kraćenju,

sastavljanju ili redu riječi. Riječi koje su jednake s objiju strana ne navode se, osim pri navođenju ekvivalentnih izraza.

Česte pogreške iz Kožičićeva misala prenesene su u latiničkome prijepisu nepromijenjene, a ispravljene su u kritičkom aparatu (samo one u biblijskim čitanjima, ostatak teksta nije bio predmet kritičke obrade).

Istaknuta je i zanimljiva pogreška koja se dogodila u faksimilnom pretisku – zabunom je dvaput otisnut list 239. Na kraju knjige nalazi se i Popis biblijskih čitanja.

Sami autori su istaknuli kako im je rad na *Misalu* bio ne samo važan profesionalni zadatak nego i krana znanstvenog rada te svojevrsan privilegij. Otkrivaju kako su tim radom doživjeli u punoj mjeri Riječ utjelovljenu u tadašnje hrvatsko jezično ruho i opstalo staroslavensko naslijeđe, iz vremena kad se rađala nova – tiskom preoblikovana i uzdignuta Europa.

Mate Čačić